

Подібні ігри сприяють прискоренню процесу розвитку в дошкільників простих логічних структур мислення та математичних уявлень. Основне вміння, необхідне для вирішення логічних завдань – це вміння виявляти в об'єктах різноманітні властивості, називати їх, адекватно позначати словом їх відсутність, абстрагувати й утримувати в пам'яті одну, дві або три властивості, узагальнювати об'єкти за однією, двома чи трьома властивостями з урахуванням наявності або відсутності кожної. Ігри з блоками Д'єнеша можна починати з дітьми двох років. Тоді це будуть прості ігри, наприклад: «Знайди всі фігури, як ця за кольором (за розміром, формою)». Потім ігри можна, ускладнювати [2].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що за допомогою використання методики ТРВЗ в ігровій діяльності дошкільнят ми здійснюємо повноцінний розвиток творчої особистості, розкриваємо творчі здібності дитини, розвиваємо її уяву, фантазію. Застосовуючи різноманітні ігри, казки, методичні прийоми, навчаємо дошкільнят аналізувати конкретну ситуацію і знаходити оригінальні шляхи її розв'язання. Цей процес краще відбувається у співпраці, спільній творчості дітей та дорослих. Методика ТРВЗ сприяє зниженню шаблонного мислення, розкриває пластичність думки, допомагає бачити й розуміти сміливі та неочікувані рішення, привчає до використання незвичних прийомів, допомагає зберегти широкий кругозір та передбачення, виховує вміння долати страх перед «безглуздою» ідеєю.

Література:

8. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упор. О. Л. Кононко. – К. Світич, 2008. -430 с.
9. Блоки Дьенеша. Методические советы по использованию дидактических игр с логическими фигурами [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rebenok.com/info/earlydevelopment/othersystems/55892/>
10. Методика ТРВЗ в практиці роботи сучасного ДНЗ // Дошкільний навчальний заклад. -2008. – № 3. – С. 2-19
11. Цветные счетные палочки Кюизенера [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://corvet-igra.ru/igra-07.htm>

Соцька М.В.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СИРІТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ХЕРСОНЬСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

У статті висвітлено поняття сирітства, проблеми, що виникають у дітей-сиріт під час вступу до академії та навчання, причини та шляхи подолання цих проблем, система роботи в закладі щодо соціально-психологічного супроводу курсантів цієї категорії.

© Соцька М.В.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Нині Херсонська державна морська академія – це вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, який готує фахівців повного спектру плавальних та суднобудівних спеціальностей.

Навчальний заклад складається з трьох структурних підрозділів: Професійно-морського ліцею ХДМА, який готує фахівців робітничих спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «кваліфікований робітник», Морського коледжу ХДМА, який готує фахівців плавальних та суднобудівних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» та, власне, Академії, яка готує фахівців плавальних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр». Навчальні плани ХДМА інтегровані, тому випускники як ліцею, так і коледжу можуть продовжити своє навчання в інших структурних підрозділах ХДМА.

Такі умови навчання та перспективи подальшого працевлаштування роблять заклад привабливим для юнаків, які мріють про море. Серед курсантів, студентів та учнів Академії досить велика кількість осіб, позбавлених батьківського піклування та сиріт. Самі абітурієнти та їх опікуни пояснюють вибір навчального закладу прагненням здобути «грошову» професію та забезпечене майбутнє. Ця категорія громадян є найбільш уразливою в період їх входження в самостійне життя, оскільки без підтримки рідних та близьких людей їм дуже важко подолати адаптивний бар'єр, почуватися комфортно і впевнено в нових умовах навчання й проживання.

У даний час у побутовій мові та в теоретичних дослідженнях широко використовуються два поняття: «сирота» («сирітство») та «соціальна сирота» («соціальне сирітство»). Соціальне сирітство – соціальне явище, що зумовлено наявністю в суспільстві дітей, які залишились без опіки батьків через позбавлення тих батьківських прав, визнання батьків недієздатними, безвісті відсутніми тощо. Оскільки форми та методи соціально-психологічного супроводу таких дітей однакові, ми будемо використовувати термін «сирота» і для категорії осіб, позбавлених батьківського піклування.

Діти-сироти перебувають в особливих умовах існування й життєдіяльності, що не в повній мірі забезпечують задоволення їх основних потреб у психологічному розвитку, емоційній та соціальній захищеності. Значна кількість дітей даної категорії – це випускники інтернатних закладів. Наслідком перебування в інтернаті є значно обмежений соціальний досвід молодих людей. У той же час життєві ситуації та ситуації навчання у вищому навчальному закладі висувають високі вимоги до їх адаптаційних здібностей. Саме тому психологічна служба Академії приділяє особливу увагу таким курсантам.

Уже в період вступу до вищого навчального закладу проводиться ретельне вивчення особистісних якостей і схильностей

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

абітурієнтів із числа сиріт та психологічна консультація за результатами діагностики. Це дозволяє правильно обрати спеціальність відповідно до індивідуальних особливостей майбутнього курсанта, запобігти багатьом проблемам, що можуть виникнути на початковому етапі навчання.

У початковому періоді навчання сироти мають значні труднощі не тільки з організацією своєї навчальної діяльності, але й зі складанням та дотриманням власного бюджету, облаштуванням побуту, дотриманням своїх громадянських прав тощо. У них уже є власний, часто негативний, соціальний досвід, але він не відповідає тій ситуації, що реально складається в навчальному закладі. Це призводить до того, що курсанти важко адаптуються до нових умов навчання й життєдіяльності.

У багатьох курсантів-сиріт виникають проблеми прийняття сувороті морської дисципліни, спілкування в суто чоловічому колективі, оскільки виховувалися вони здебільш бабусями та іншими опікунами із числа родичів-жінок.

Проблеми, що виникають у сиріт у такій ситуації, здатні викликати тяжкі наслідки для молодого особистості, що формується, породити стан безвиході, відчуття власної меншовартості, недолугості, стати причиною труднощів у навчанні та спілкуванні або навіть суїциду.

Тому в Академії щороку складається план дій щодо адаптації курсантів-сиріт, що передбачає спільну роботу всіх учасників навчально-виховного процесу в напрямі покращення перебігу адаптаційних процесів найуразливішої категорії вихованців (табл. 1). Процес адаптації в цей час спрямовано на формування позитивної життєвої установки сироти в соціумі, пов'язаної з побутовим облаштуванням і супроводжується активним освоєнням нового соціального середовища, налагодженням соціальних зв'язків, засвоєнням нових соціальних ролей, реалізацією комунікативного та інтелектуального потенціалу, професійним становленням.

Таблиця 1

Психолого-педагогічний супровід курсантів-сиріт/позбавлених батьківського піклування

Захід	Термін виконання	Відповідальний	Результат
Виявлення курсантів-сиріт / курсантів, позбавлених батьківського піклування з числа абітурієнтів ХДМА	Липень	Члени прийомної комісії	Списки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування
Діагностика індивідуальних особливостей	Липень	Практичний психолог	Картки індивідуальної діагностики
Закріплення наставників з числа кураторів та викладачів ХДМА	Вересень	Виховний відділ ХДМА	Списки кураторів, наказ по ХДМА

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Індивідуальні та групові консультації для кураторів щодо особливостей навчання і виховання курсантів-сиріт/позбавлених батьківського піклування	Вересень	Виховний відділ, психологічна служба ХДМА	Матеріали консультацій
Складання індивідуальних планів роботи з курсантами-сиротами / позбавленими батьківського піклування	Вересень	Куратори груп, викладачі-наставники	Індивідуальні плани роботи
Відвідування курсантів-сиріт / позбавлених батьківського піклування за місцем проживання	1-2 рази на семестр	Куратори груп, викладачі-наставники, соц. педагог	Акт результатів відвідування
Залучення курсантів-сиріт / позбавлених батьківського піклування до виховних заходів	Постійно	Виховний відділ ХДМА, куратори груп	Матеріали заходів
Індивідуальні консультації за результатами діагностики	Вересень	Практичний психолог	Матеріали консультацій
Проведення тренінгів спілкування, згуртованості колективу у групах, де навчаються курсанти сироти / позбавлені батьківського піклування	I семестр	Психологічна служба ХДМА	Матеріали тренінгів
Вивчення адаптації курсантів-сиріт / позбавлених батьківського піклування до умов навчання у ХДМА	Листопад	Психологічна служба ХДМА	Картки індивідуальної діагностики
Проведення тренінгів вирішення складних життєвих ситуацій, подолання конфліктів, попередження шкідливих звичок тощо	За окремим планом	Психологічна служба ХДМА	Матеріали тренінгів
Проведення індивідуальних консультацій для курсантів-сиріт / позбавлених батьківського піклування	За потребою	Практичний психолог	Матеріали консультацій
Аналіз результатів психолого-педагогічного супроводу курсантів-сиріт / позбавлених батьківського піклування	Червень	Виховний відділ, психологічна служба ХДМА	Матеріали звіту

Адаптація сиріт до навчання й життя у вищому навчальному закладі не завжди відбувається успішно. Ефективність цього процесу залежить від низки умов, як зовнішніх, так і внутрішніх.

До зовнішніх умов, що покращують адаптацію, належать державні гарантії та додаткові пільги (соціальні, медичні, освітні тощо), позитивне ставлення оточення, наявність мережі соці-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

альних зв'язків, що сприяє розвитку та вдосконаленню соціальних навичок. Тому куратори академічних груп, представники студентського самоврядування активно залучають таких курсантів до громадської роботи, участі в різноманітних заходах, тактовно допомагають в освоєнні нового соціального простору. Важливо з перших днів перебування в академії забезпечити сиротам позитивний вплив, оберігати від можливості набуття шкідливих звичок, виникнення неконструктивних конфліктів.

Внутрішні (особистісні) умови – це перш за все бажання й готовність сироти включитися в соціум, наявність особистісних ресурсів (здібностей, навичок, внутрішньої потреби в узгодженні своїх дій з діями інших людей і соціальних груп).

До особистісних умов також належать: адекватна самооцінка та рівень домагань, готовність до засвоєння прав та обов'язків і прийняття відповідальності за себе, своїх близьких, стабільний позитивний емоційний стан.

Провідну роль у цьому процесі відіграє професійне самовизначення та професійне становлення. Важливо показати курсанту перспективи обраної професії, навести достатньо прикладів успішного її освоєння юнаками, які мали аналогічні проблеми, допомогти визначити власні ресурси, що допоможуть у навчальній діяльності.

З метою реалізації внутрішніх умов адаптації курсантів-сиріт в Академії створено молодіжний клуб «Точка опори», на базі якого реалізується комплексна програма адаптації (табл. 2).

Таблиця 2

Програма адаптації курсантів-сиріт та курсантів, позбавлених батьківського піклування

№	Зміст роботи	Дата проведення
1	Ми різні – ми разом (тренінг знайомства)	Вересень
2	Від мрії до реальної мети (тренінг цілепокладання)	Вересень
3	Економіка на кожний день (планування бюджету)	Вересень
4	Знайомий незнайомець (самопізнання)	Жовтень
5	Підкорювач часу (основи тайм-менеджменту)	Жовтень
6	Ніхто із нас не острів (взаємостосунки з оточуючими)	Жовтень
7	Не будуйте сцени, будуйте мости (профілактика конфліктної поведінки)	Листопад
8	Стійкість – вимога часу (розвиток вміння долати труднощі)	Листопад
9	Життя без стресу (саморегуляція емоційних станів)	Грудень
10	Мої права – мої обов'язки (правові аспекти самостійного життя)	грудень
11	Я – особистість (протистояння тиску з боку групи)	Лютий
12	День незалежності (профілактика залежної поведінки)	Березень
13	Ми у відповідальній за тих, хто поруч (дружба і кохання)	Квітень
14	Моє здоров'я – моє майбутнє (збереження репродуктивного здоров'я, профілактика ІПСШ)	Травень

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Заняття проводяться у формі тренінгів протягом I і II семестрів. До їх проведення долучаються також юридична та медична служби Академії. Програма спрямована на прийняття юнаками норм і цінностей нового соціального середовища, тих форм соціальної взаємодії, що тут склалися, формальних зв'язків. Значна увага приділяється розвитку комунікативних навичок, уміння встановлювати соціальні зв'язки, ефективно вирішувати конфлікти, долати життєві труднощі. На заняттях першокурсники навчаються планувати свій бюджет, правильно розподіляти час, керувати власними емоціями, відстоювати свої інтереси.

Обмежений соціальний досвід дітей-сиріт перешкоджає формуванню в них почуття психологічної захищеності в ситуаціях поза закладом. Вступ до самостійного життя часто призводить до того, що позиція «нічийного» перетворюється на відчужену позицію «один проти всіх». У цьому випадку юнак починає захищатися навіть від неіснуючих загроз. А оскільки найкращий метод захисту – це напад, то виникають конфлікти у взаємодії. Такі проблеми ефективно вирішуються в ході індивідуальних психологічних консультацій. Тут курсанти мають змогу дізнатися про свої індивідуальні особливості та їх вплив на взаємини з оточенням. За допомогою психолога вони визначають власні ресурси та складають індивідуальний план розвитку.

Держава дбає про необхідне матеріальне та соціальне забезпечення дітей-сиріт. Вони мають значну кількість пільг у медичному обслуговуванні, отриманні освіти, оздоровленні. Проте це іноді формує пасивну позицію утриманця в курсантів із числа сиріт. У них часто не сформована готовність до виконання обов'язків, що невіддільні від прав та пільг. Не рідкі випадки, коли такі курсанти пропускають навчальні заняття, порушують порядок проживання в екіпажі, не оформлюють своєчасно необхідні документи, втрачають жило тощо. Відсутність внутрішнього контролю, готовності до відповідальності за власне життя на початковому етапі навчання вимагають посилення контролю зовнішнього, що забезпечується куратором академічної групи та спеціалістом психологічної служби Академії.

Повною мірою використовується виховний потенціал Академії у вирішенні проблем дітей-сиріт. Пріоритетними цілями виховної роботи з цією категорією курсантів є: спрямована інформаційна та практична підтримка процесу продуктивного, творчого і професійного становлення особистості; необхідна допомога в організації власного життя на різних етапах життєвого шляху і в різних умовах соціальної взаємодії; конструктивна допомога в ключових та критичних ситуаціях соціалізації та самореалізації особистості (статеворольової,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

побутової, професійно-трудової, дозвіллево-творчої, соціально-правової та громадянської, морально-естетичної, фізичної та психічної). Відповідно до інтересів та схильностей сироти залучаються до участі в гуртках і спортивних секціях. Обов'язкове представництво курсантів із числа сиріт і в органах студентського самоврядування. Це дає можливість оперативно та ефективно вирішувати проблеми, що виникають на початковому етапі навчання.

Актуальним завданням сучасної вищої освіти є забезпечення всебічного розвитку студентів-сиріт у процесі професійної підготовки, створення умов для їх повноцінного розвитку, реалізації природного потенціалу, збагачення їх соціального досвіду та успішної адаптації в суспільстві. У Херсонській державній морській академії це завдання реалізується всіма учасниками навчально-виховного процесу на основі діагностичних даних, отриманих практичним психологом. Ці дані є основою побудови індивідуального освітнього маршруту, визначення доцільних форм і методів роботи, здійснення індивідуального підходу в навчальній діяльності.

Критеріями адаптації курсантів сиріт в освітньому середовищі Академії є: успішність навчальної діяльності; емоційне благополуччя; сформованість особистісних якостей, що допомагають досягти успіхів у навчанні та професійній діяльності.

Темченко С.М.*

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено завдання, зміст і шляхи формування й розвитку художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку як складової їхньої духовної культури.

Художньо-естетична культура є складовою частиною духовної культури, яка сприяє формуванню всебічно гармонійно розвинутої творчої особистості. Духовність людини пов'язана із загальнолюдськими істинами добра, любові, краси. Збагачувати духовність дітей необхідно від самого народження, використовуючи різноманітні духовні чинники існування людської цивілізації: мораль, етику, естетику.

Мудрий педагог Софія Русова зазначала: «Найбільший скарб у кожного народу – його діти» [3, с. 304].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначено, що сфера життєдіяльності «Люди» формує соціальну компетентність: навички соціальної поведінки, свідоме ставлення до себе як до рівної з іншими людьми особистості, інтерес до людей та спілкування з ними, готовність сприймати

---

* © Темченко С.М.